Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iaşi
Fascicula:Asistență Socială, Sociologie, Psihologie
ISSN: 2248-1060 | e-ISSN: 2601-8209
Covered in: EconPapers, Ideas RePeC, CEEOL, ICI Master Journal List - Index Copernicus, CrossRef, CrossCheck, Google Scholar, WorldCat, KVK, SOCIONET

2021, Volume 27, pages: 156-170 | https://doi.org/10.18662/upasw/27/60

Re-Experimentation as a Process of Orientation and Support in Pre-Adolescence. The Contribution Brought about by the Permits of Transitional Analysis

[Re-experimentarea ca proces de orientare şi sprijin în preadolescenţă. Aportul adus de permisiunile din Analiza Tranzacţională]

Mihăiţă ROCA[1]

[1] Ph.D., "Petre Andrei" University of Iaşi, Romania

Abstract: In front of the rapid transformations of late childhood, the pre-adolescents need orientation and support to be able to reach the goals of development and to learn how to use, integrate and reorganize what they have already acquired. While the necessities of every period of development are being energized again, they have the possibility to review and satisfy, through the process of re-experimentation, some important psychological topics that were not complete yet. Practically, they are involved with a new process of learning. They do not relive the various phases of the first and second childhood, but they relive only certain aspects of it, to resolve unsettled problems. It is exactly in this period marked by transition that the contribution of the permits helps the adolescents to live re-experimenting the process of identification and separation characterized by the phase of attachment, exploration, separation and socialization.

Keywords: *pre-adolescence, permits, Transitional Analysis, Eric Berne.*

How to cite: Roca, M. (2021). Re-Experimentation as a Process of Orientation and Support in Pre-Adolescence. The Contribution Brought about by the Permits of Transitional Analysis. *Anuarul Universității "Petre Andrei" din Iași, Fascicula: Asistență Socială, Sociologie, Psihologie*, *27*, 156-170. https://doi.org/10.18662/upasw/27/60

Până la sfârşitul anilor '80, literatura de specialitate acorda un spaţiu relativ redus preadolescenţei. Definind-o ca „perioada marilor transformări" şi situând-o după copilărie, studiile recente aveau să considere preadolescenţa ca o etapă specifică a dezvoltării. Interesul manifestat pentru această perioadă evidenţia legăturile existente între viitorul preadolescent care rupe învelişul liniştitor de la sfârşitul copilăriei şi faza experimentării din primii ani de viaţă. Observarea tranziţiilor la nivel fizic şi cognitiv din prima copilărie avea să-l conducă pe Eric Berne la inovative mijloace psihopedagogice pe care le-a pus la dispoziţia educatorilor în misiunea lor de a-i ajuta pe copii să se separe, să exploreze lumea, dar să se întoarcă de fiecare dată la „acasă" pentru a primi încurajări pe calea spre adolescenţă.

1. Etapa marilor transformări

În perioada pubertăţii, copiii sunt efectiv asaltaţi de valul modificărilor biosfizice, cognitive şi emoţionale. Păşesc în etapa marilor transformări, devin mai înalţi, mai gânditori şi mai puternici într-un ritm alert, necunoscut lor în perioada copilăriei. Corpul lor se dezvoltă, iar mintea nu reuşeşte să asimileze cu uşurinţă noile schimbări apărute fie la nivelul procesului de dezvoltare sexuală, fie la nivelul relaţiei cu ceilalţi şi cu ei înşişi.

Autorii Emil şi Florin Emil Verza consideră că „pubertatea face parte din ciclul copilăriei şi, este în acelaşi timp, o perioadă de tranziţie între copilărie şi adolescenţă" (2017, p. 404). Practic, ei disting pubertatea de adolescenţă deoarece nu numai modificările biofizice şi cele din plan psihic, dar şi integrarea socială şi raportarea la activitate justifică existenţa a două perioade cu caracteristici diferenţiatoare.

În *Marele dicţionar al psihologiei,* Hector Rodriguez-Tomé nu face o distincţie clară între preadolescenţă şi adolescenţă, dar accentuează faptul că adolescenţa este o „perioadă a dezvoltării în cursul căreia se operează trecerea de la copilărie la vârsta adultă", menţionând că începutul acestei perioade de dezvoltare, „cronologic asociat debutului maturizării pubertare, se situează în jurul vârstei de 11-12 ani" (2006, p. 34).

În capitolul „Criza pubertăţii" din *Psihologia adolescentului*, Pierre Galimard (2021) este de părere că perioada de la 11 la 15 ani nu mai este o etapă, ci „o aventură şi începutul unei alte aventuri" (p. 7). Din punctul său de vedere, criza din perioada pubertăţii nu este marcată în mod deosebit de conflictul grav şi revoltă, nici de drama şi ruptura care se produc. De cele mai multe ori, puberul are o transformare progresivă, lentă şi puţin aparentă. De-a lungul dezvoltării sale a experimentat şi alte crize, cum ar fi cea de la 3 ani şi cea de la 7 ani, când a cunoscut noi moduri de a simţi sau de a gândi. La

această vârstă, însă, criza pe care o traversează este „o bulversare interioară adusă echilibrului copilului atât prin modificări aduse psihismului şi intereselor sale, cât şi prin creşterea corpului său şi dezvoltarea sexualităţii" (p. 8).

Înainte de a vedea noul proces de învăţare din adolescenţă cu permisiunile şi sarcinile de dezvoltare, trebuie să recunoaştem că fiecare perioadă nu este lipsită de probleme, inclusiv cea a puberului, ci este definită numai de sarcinile de dezvoltare specifice. Sfârşitul copilăriei aduce momente de neliniște şi confuzie în viața tuturor preadolescenților şi este posibil ca mulţi dintre ei să traverseze situaţii grave spre calea maturizării. Însă chiar acestea semnalează faptul că trecerea la pubertate este poate cea mai importantă şi cea mai profundă deoarece este „sfârşitul copilăriei, apariția omului definitiv, cu morfologia, caracterul, personalitatea proprie, care se va perpetua, chiar cu variațiile sale succesive, de-a lungul întregii existențe" (Galimard, 2021, p. 10). Este evident, aşadar, că sarcinile de dezvoltare din preadolescenţă sunt uneori cauza dificultăţilor, dar sunt adesea şi sursă pentru noul entuziasm, pentru noi stimuli şi pentru dezvoltarea noii personalităţi.

Necesitatea urgentă a alegerii propriului viitor face din preadolescenţă o perioadă foarte delicată în care starea de bine şi realizarea personală coincid cu elaborarea, traversarea şi realizarea unui set de sarcini uneori greu de înţeles nu numai de către preadolescenţi, ci şi de către părinţi şi cei apropiaţi. Formează o minoritate preadolescenţii cu adevărat dezorientaţi şi marcaţi de neliniște profundă. Experienţa arată că multe dintre aşa-zisele probleme ale preadolescenței sunt de fapt probleme mai mult pentru părinţi şi societate decât pentru preadolescenţi.

Studiile făcute de unii autori, precum Editha Nottelmann şi colaboratorii (1990), susţin că, în timpul pubertăţii, sunt implicaţi aproximativ 20 de hormoni, dintre care cei mai importanţi sunt hormonul creşterii[1] (creşte constant la ambele sexe), testosteronul[2] (creşte foarte mult la adolescenţi şi

[1] Hormonul creşterii (hGH, human growth hormone) este un polipeptid format din 191 de aminoacizi sintetizat, depozitat si secretat de celulele somatotrope ale hipofizei, ca răspuns la secreţia GHRH (growth hormone-releasing hormone) hipotalamic.

[2] Testosteronul este considerat cel mai important hormon masculin, cu acţiune principala în dezvoltarea sistemului reproductiv al bărbatului. Are un rol semnificativ pe multe alte planuri ale sănătăţii, atât în cazul bărbaţilor, cât şi al femeilor. Creierul şi glanda pituitara controlează producţia de testosteron. Mecanismul este următorul: hipotalamusul transmite glandei pituitare ce cantitate de hormon să producă, iar glanda pituitara trimite mesajul către glandele sexuale, de unde, testosteronul, întocmai ca alţi hormoni, intră în circulaţia sangvină, ajungând la alte organe. În cazul ambelor sexe, testosteronul este realizat în cantitate semnificativ redusă şi la nivelul glandelor suprarenale.

relativ puţin la adolescente) şi estrogenii[3]. Aceşti hormoni încep să crească cu cel puțin un an înainte de primele semne perceptibile ale pubertăţii şi contribuie în special la creşterea interesului pentru sexualitate, dar influenţează totodată şi modul de a gândi, a simți şi a acționa (Udry, 1990, pp. 70-75). Pe lângă fenomenul fundamental pentru evoluția preadolescenților - dezvoltarea caracteristicilor sexuale primare - apare în paralel o alternare frecventă a emoțiilor pozitive şi negative, a tensiunilor şi depresiei, a relaționărilor şi a atitudinii faţă de cei din jur (Verza & Verza, 2017, p. 408).

Veniți din universul copilăriei, preadolescenții trăiesc încă momentul prezent, clipă de clipă. Adesea rebeli, uneori depresivi, alteori indecişi, nu vor să audă spunându-li-se ce să facă, cum să se îmbrace, cu ce prieteni să petreacă timpul. Dar în acelaşi timp, oare nu este adevărat că exact stilul de muzică şi dans care le aduce o imensă bucurie şi satisfacţie provoacă neliniştea părinților? Timpul pe care îl petrec utilizând telefonul mobil comunicând pe reţelele de socializare, chiar în acelaşi loc sau la aceeaşi masă fiind, care pentru ei este de o mare importanţă, de ce pentru părinți este de neînțeles şi devine chiar o sursă de disconfort? Iar cât priveşte preocuparea şi îngrijorarea părinților şi a educatorilor pentru ivirea trăirilor sexuale, aceasta nu este oare, pentru mulți indivizi, începutul unei entuziasmante intimități?

Nefiindu-le cunoscute expresiile „pentru viitor" şi „pentru totdeauna" sau neavându-le încă în preocupările lor zilnice, preadolescenții[4] se avântă plini de entuziasm în noutatea care erupe în viaţa lor, fără a aştepta ca viaţa de mâine să fie mai bună. Trăiesc efectiv aventura vieții, elaborând schimbările naturale emergente din corpul lor şi valorificând zi de zi, la persoana întâi singular, o energie debordantă. Corpul lor este materializarea conştiinţei, locul unic în care experimentează direct marile transformări biofizice şi psihice.

[3] Hormonii estrogeni sunt responsabili pentru dezvoltarea caracterelor sexuale şi a funcţiei sexuale feminine. La femei, estrogenii sunt sintetizaţi în principal la nivelul glandelor sexuale şi la nivelul placentei în timpul sarcinii; mici cantităţi sunt de asemenea sintetizate de către glandele suprarenale. La bărbaţi, mici cantităţi de estrogeni sunt sintetizate de către glandele suprarenale şi de cele sexuale.

[4] La începerea pubertăţii, preadolescenții sunt dominați în general de trăsăturile copilăriei. Acest fapt face ca stadiul de puber (*perioada școlarității mijlocii*) să fie cuprins între 10/11 şi 14/15 ani. Autorii Emil şi Florin Emil Verza notează în *Psihologia copilului* (Verza, 2017, p. 404) că, timp de 2 ani, puberul este dominat încă de mai multe caracteristici fizice şi psihice asemănătoare şcolarului mic de la finalul perioadei, trăsături care coexistă şi în următorii 2 ani alături de noile caracteristici specifice adolescenţei ce apar treptat, dar care sunt insuficient conturate. În viziunea autorilor menționați, această coexistenţă a unor specifice particularităţi de la sfârşitul copilăriei şi începutul adolescenţei justifică denumirea acestei perioade prin termenul de *preadolescență*.

2. Un nou proces de învăţare

Calea de la copilărie la adolescenţă este marcată de criza pubertăţii - singura care îşi găseşte originea într-o transformare organică şi fiziologică şi care influenţează în mare parte evoluţia psihologică şi adaptarea la nivel social. Pierre Galimard susţine că transformarea pubertară se face înainte de toate de către corp, în corp, dar este şi o modificare a modurilor de a gândi şi de a acţiona, deoarece este „o repunere sub semnul întrebărilor a tot ceea ce părea până atunci dobândit, o privire nouă şi mai puţin ingenuă asupra lumii înconjurătoare şi în consecinţă o atitudine nouă, neprevăzută, derutantă cu privire la cei apropiaţi, părinţi, fraţi şi surori, profesori, amici, colegi" (Galimard, 2021, pp. 10-11).

2.1. Nevoia de orientare şi sprijin a preadolescentului

Conflictele actuale se nasc din schimbarea de atitudine a preadolescentului, dar ele sunt de altfel conflicte vechi, aparent uitate şi nerezolvate. Reapar acum ca o formă nouă. Sub modalităţi de expresie diferite, pubertatea ar face să se regăsească ceea ce fuseseră la o vârstă fragedă teme semnificative de dezvoltare rămase în umbră sau nerezolvate. Conflicte elementare reprezentate prin mici drame sau mari izbucniri, cum ar fi, de exemplu, refuzul hranei şi teama de îngrăşare, alimentaţia excesivă şi obezitatea, au legătură cu perioada în care s-au structurat formele de ataşament faţă de figurile parentale de referinţă. Conflicte legate de igienă, atenţia pentru toaleta generală, curăţenia corpului şi a hainelor ar putea trimite la faza explorării de la 6-18/24 de luni. De asemenea, în timp ce izolarea de ceilalţi şi retragerea în sine, nesupunerea şi complăcerea trimit la atitudini specifice stadiului primei despărţiri (18 luni - 3 ani), problemele legate de dezvoltarea psihică şi sexuală nu provin atât din fenomenele biofizice care au loc, ci mai curând din semnificaţia socială pe care acestea le capătă şi care au rădăcini profunde în prima socializare de la 3-6 ani.

Trecutul justifică adesea prezentul, conform lui Pierre Galimard, iar reacţiile psihologice ale preadolescentului le evocă adesea pe cele de la începutul celei de-a doua copilării. Copilul de odinioară aborda atunci o nouă etapă, rămânea tăcut, în linişte, în faţa celor care îl zdrobeau cu prezenţa lor: „El reclama, îi înfrunta, tuna şi fulgera, voia să se ţină cont de el, să se cedeze la exigenţele lui, să nu i se pună piedici nevoilor lui de acţiune şi dominare. Şi în acelaşi timp [...] plângea şi se ghemuia în braţele mamei lui, făcând apel la o securitate despre care simţea că îi era şi ea necesară, sau se ducea să-şi sugă degetul în colţul lui, refugiindu-se într-o reverie pasivă şi solitară" (Galimard, 2021, p. 12).

Preadolescenţii au încă nevoie de orientare şi sprijin în îndeplinirea principalelor teme de dezvoltare, cu scopul de a integra ce au învăţat deja, conform lui Raffaele Mastromarino. Ca alternativă la formele de educaţie actuale şi de psihoterapie moderne, psihologul italian propune procesul de reexprimare prin care „copiii nu re-experimentează diferitele faze de dezvoltare în ordinea primară, ci retrăiesc doar unele aspecte din diferite stadii, cu scopul de a rezolva problemele rămase nerezolvate" (Mastromarino, 2020, p. 276). Şi întrucât exigenţele fiecărui stadiu sunt din nou energizate, reexprimarea oferă şansa unui nou proces de învăţare cu ajutorul permisiunilor din Analiza Tranzacţională, prin care adolescentul poate duce la bun sfârşit unele teme psihologice importante din copilărie, rămase incomplete şi nerezolvate.

Permisiunile sunt tranzacţii sau mesaje. Împreună cu stilul educaţional şi interdicţiile (injoncţiunile), permisiunile[5] fac parte din procesul de transmitere generaţională. Eric Berne defineşte permisiunile ca „principalul instrument terapeutic al analistului de scenarii, fiindcă ele îi oferă celui din afară singura ocazie de a-l elibera pe pacient de blestemele cu care l-au împovărat părinţii săi" (Berne, 2006, p. 171). Copiii trebuie să înveţe de la cineva cum să facă un lucru, dacă vrem să-l facă bine. Este bine ştiut că ei dedică faptele cuiva. Băiatul e inteligent ori plin de succes pentru mamă, iar fata e inteligentă şi frumoasă pentru tată. Pe de altă parte, băiatul e prost şi neîndemânatic pentru părinţii săi, iar fata este proastă şi urâtă pentru părinţii săi, dacă asta vor aceştia. Una dintre cele mai importante permisiuni date adolescenţilor este autorizaţia de a nu se mai comporta prosteşte şi de a începe să gândească. Acordată la momentul potrivit, îi ajută să depăşească situaţia de incertitudine şi să conştientizeze ce înseamnă a gândi şi care sunt beneficiile unui gând independent.

[5] Eric Berne prezintă importanţa permisiunilor în cartea „*Ce spun după Bună ziua?: Psihologia destinului uman*, în capitolul 7, intitulat Instrumentarul scenariului de viaţă. Renumitul psiholog subliniază faptul că părinţii le transmit propriilor copii mai mult îndemnuri negative decât pozitive. Cele negative sunt rostite tare şi răspicat. Sunt întărite cu forţă. Cele pozitive cad însă adesea precum picăturile de ploaie în râul vieţii. Acestea nu fac zgomot, ci doar cercuri mici. Programarea se dovedeşte astfel a fi preponderent negativă, prin restricţii care se întipăresc în memoria copiilor. Interdicţiile sunt neadaptive, împiedică adaptarea la circumstanţe, pe când permisiunile fac posibilă alegerea liberă. Deoarece sunt simple autorizaţii, nu-i dau copilului bătaie de cap, din moment ce nu există nimic obligatoriu în ele.

Eric Berne subliniază că „a face un lucru pentru cineva şi a învăța de la cineva constituie adevărata semnificație a scenariului de viață”[6]. Permisiunea este cea care îi dă voie[7] unui adolescent „să fie flexibil, în loc să reacționeze cu modele de comportament împietrite, determinate de sloganuri şi comenzi”. Într-o permisiune pozitivă sau autorizație, „Lasă-l în pace!” înseamnă „Lasă-l s-o facă!”, ceea ce înlătură injoncțiunea „Nu trebuie s-o faci!”. Într-o permisiune negativă sau eliberare externă, înseamnă „Nu-l mai presa să facă asta!”, ceea ce înlătură provocarea „Ai voie să faci asta!” (Berne, 2006, pp. 171-272).

Este important ca permisiunile să fie transmise în fiecare perioadă de dezvoltare, evitându-se astfel „conflictul părintesc”, care se poate manifesta în scenarii inconştiente (zise „părinteşti”) şi care nu cuprinde altceva decât situații relaționale încărcate de aspecte din trecut ce nu au fost încă rezolvate în relația copil-părinte[8] (Mastromarino, 2020, p. 34).

Trecerea de la copilărie la adolescență aduce cu sine o perioadă de mari transformări în care preadolescenții se confruntă cu decizii mici şi mari. Şi deoarece nu sunt complet liberi, lipsiți de experiență, adesea par obligați să aştepte până circumstanțele iau decizii în locul lor. Creierul lor se dezvoltă tot mai mult, corpul lor se maturizează, dar legal şi economic sunt dependenți. Simt dorința de a gândi, de a simți şi de a acționa, dar încercările lor sunt parcă subminate de iluzia că oricum nu pot decide singuri. Şi ajung astfel, din nefericire, în situația de a nu vedea sensul luării unor decizii bune. Thomas Harris notează că din cauza presiunilor exterioare şi interioare,

[6] Scenariul este „un plan de viață preconştient” cu ajutorul căruia o persoană structurează perioade mai lungi (luni, ani sau întreaga viață). Eric Berne (2006, pp. 53-54) susține că scenariul umple anumite perioade din viață cu activități rituale, ocupații de timp liber şi jocuri, care-l interpretează şi care-i oferă persoanei satisfacție imediată, intercalate cu perioade de retragere şi episoade de intimitate. În general, la baza scenariilor se află „iluzii copilăreşti” care pot dura chiar întreaga viață. La cei sensibili, perceptivi şi inteligenți, iluziile se destramă una câte una, ducând la diferite crize de viață. Printre aceste crize se află şi reevaluarea părinților de către adolescent, protestele adesea bizare ale tinerilor şi conturarea ulterioară a filozofiei proprii. Uneori, încercările exasperate de a păstra iluziile pe parcursul vieții duc la depresie sau spiritualism, în timp de abandonarea tuturor iluziilor duce la disperare.

[7] Permisiunea din Analiza Tranzacțională „nu are nimic de a face cu *creşterea permisivă a copilului*, din moment ce şi aceea este plină de imperative”, menționează Eric Berne (2006, p. 173). Persoana căreia i s-a dat o permisiune este uşor de identificat la fel ca cea supusă şi timorată prin interdicții (injoncțiuni).

[8] Funcția părintească este înțeleasă nu doar prin „suma comportamentelor, atitudinilor şi sentimentelor ce privesc îngrijirea copiilor”, subliniază Raffaele Mastromarino, ci îşi găseşte semnificația „mai ales prin acea dimensiune interioară simbolică ce îşi are originea la începutul experienței relaționale ca fii şi care se reactivează de-a lungul vieții, ori de câte ori persoana este implicată în relații de îngrijire a altora sau de grijă față de sine” (Mastromarino, 2020, p. 34).

tranzacţiile lor revin frecvent în tiparele stării Eului de Copil-Părinte: „Sentimentele Copilului sunt rejucate în forme mult amplificate pe măsură ce se declanşează hormonii şi în timp ce adolescentul se îndepărtează de părinţi, ca sursă principală de recunoaştere, şi se îndreaptă spre grupul de adolescenți pentru o recunoaştere de alt tip" (Harris, 2017, p. 231). În aceste situaţii, apar cu o frecvenţă crescută „înregistrările NON-OK", însă tehnicile de stăpânire şi de adaptare învăţate în copilărie pentru minimizarea NON-OK-ului – a momentelor de criză şi de conflict - pot fi acum lipsite de eficienţă, chiar periculoase[9]. Dificultatea majoră din acest tipar de comportament constă în aceea că adolescentul şi părinţii săi lucrează încă deseori sub termenii vechiului contract Părinte-Copil, deprins în copilărie.

[9] Thomas Harris (2018, pp. 66-86) face referinţă aici la cele 4 poziţii de viaţă posibile din Analiza Tranzacţională, poziţii faţă de sine şi faţă de ceilalţi: eu nu sunt OK – tu eşti OK; Eu nu sunt OK – tu nu eşti OK; eu sunt OK – tu nu eşti OK; eu sunt Ok – tu eşti OK. Foarte devreme, susţine Harris, toţi copiii ajung la concluzia: „Eu nu sunt OK". În privinţa părinţilor lor, formulează însă această concluzie: „Ei sunt OK". Poziţia „Eu nu sunt OK – tu eşti OK" devine cea mai determinantă decizie de viaţă. Înregistrată permanent, va influenţa toate deciziile copilului. Vestea bună e că, fiind o decizie, poate fi schimbată de una nouă, cu condiţia ca prima decizie să fie înţeleasă şi conştientizată. Preluând concluziile lui Wilder Penfield conform cărora creierul îndeplineşte funcţiile de *înregistrare*, *rememorare* şi *retrăire*, Harris (2018) subliniază caracterul evident al faptului că evenimentele naşterii şi ale vieţii infantile sunt înregistrate, chiar dacă nu sunt ţinute minte: „Deşi *rememorarea* primei perioade a vieţii nu este posibilă, avem dovezi că putem şi că *retrăim* cele mai timpurii experienţe în forma întoarcerii la starea de nou-născut" (p. 67). Pe parcursul primilor 2 ani de viaţă bebeluşul nu are unelte de gândire (cuvinte) pentru a construi o explicaţie a statutului său nesigur în lumea sa, dar el înregistrează încontinuu sentimente trăite în relaţia cu ceilalţi, în special cu mama, sentimente direct legate de semnele de recunoaştere (mângâieri) şi de lipsa lor. Oricine îi oferă recunoaştere este OK, dar din cauza că sentimentele lui OK sunt trecătoare, sunt înlocuite de sentimente NON-OK. Nesiguranţa va fi aceea care îl va convinge că NU E OK şi, în cele din urmă, va lua decizia finală privind situaţia sa de viaţă, limitată la dorinţa practică: „Dacă EU NU SUNT OK şi TU EŞTI OK, ce pot să fac pentru ca tu, o persoană OK, să fii bună cu mine, o persoană NON OK?" „Poziţia poate părea nefavorabilă, notează Harris, dar pentru copil este o impresie adevărată şi este mai bună decât nimic. De aici, starea de echilibru. Adultul din copil a obţinut prima sa stăpânire a *sensului vieţii*, în rezolvarea în ceea ce Adler a numit *problema centrală a vieţii* – atitudinea faţă de ceilalţi – şi ceea ce Sullivan a numit *atitudinile faţă de sine care sunt imprimate pentru totdeauna în individ*" (p. 72).

2.2. Folosirea permisiunilor în procesul de reexprimare a principalelor teme de dezvoltare

În acest paragraf ne propunem să facem o sinteză a intuiţiilor psihopedagogice prezentate de Raffaele Mastromarino în cartea *Părinţii cu copiii cresc împreună* (2020, pp. 277-296). Modelul propus de psihologul italian preia elemente de bază din Analiza Tranzacţională, în special folosirea permisiunilor date atât preadolescenţilor, cât şi părinţilor sau adulţilor, cu scopul de a-i ajuta pe adolescenţi să retrăiască re-experimentând procesul de identificare şi separare caracterizat de fazele ataşamentului, explorării, separării şi socializării.

a. Permisiuni specifice fazei ataşamentului

Unele comportamente orale ale preadolescenţilor, cum sunt mâncatul fără limite, fumatul sau rosul unghiilor, avertizează atât nevoia de încredere profundă în ei înşişi, cât şi nevoia de a şti că pot conta pe părinţii lor. Aceste nevoi revin şi sunt fundamentale. Dorinţa lor de a face faţă cu succes situaţiilor noi şi de a beneficia de sprijin şi ajutor depinde însă la această vârstă de modul în care învaţă cum să-şi manifeste încrederea în ceilalţi şi de modul în care experimentează petrecerea timpului cu prietenii sau cu persoane competente, dar străine de nucleul familial. În împlinirea acestor sarcini este importantă încrederea care li se acordă, iar acest lucru este posibil în două moduri: 1) să li se permită să înfrunte riscuri şi să trăiască noi situaţii în care să recunoască valoarea intuiţiei lor; 2) să li se ofere instrumente şi informaţii despre cum pot selecţiona persoanele în care să aibă încredere.

Raffaele Mastromarino (2020, p. 278) prezintă în acest sens următoarele trei mesaje care trebuie transmise pentru a dezvolta încrederea în preadolescent:

1. Vei fi mai fericit dacă vei menţine un comportament de încredere decât unul de neîncredere;

2. Învaţă să te încrezi în tine însuţi şi în intuiţiile tale;

3. Dacă simţi că ceva nu este în regulă în relaţia cu celălalt, ascultă sentimentele tale şi, după ce ai examinat cum se prezintă această persoană, cum se comportă, cum vorbeşte, cum acţionează, de cine îţi aminteşte, cum îi tratează pe ceilalţi, ce spune despre ceilalţi, decide modul în care să te comporţi.

Împreună cu aceste mesaje, este important ca părinţii să transmită copiilor lor (mai ales celor de 13 ani care retrăiesc stadiul existenţei de la 0-6 luni) permisiunile specifice pentru „*a exista*”:

1. „Tu ai dreptul să fii aici."

2. „Nevoile tale sunt legitime."

3. „Ia-ţi tot timpul de care ai nevoie pentru a creşte."

În trăirea fazelor de ataşament, cererea de disponibilitate adresată părinţilor este mare. Uneori, preadolescenţii creează situaţii conflictuale pentru a-i pune la încercare, de exemplu, atunci când se lamentează: „Nu ai niciodată încredere în mine!". Alteori, acţionează în aşa fel încât să nu obţină încrederea. În orice situaţie, părinţii trebuie să exercite doar un control limitat asupra copiilor de această vârstă, discutând cu ei despre comportamentele lor iresponsabile şi permiţându-le să experimenteze consecinţele naturale ale propriilor fapte.

b. Permisiuni specifice fazei de explorare

În funcţie de numeroasele schimbări biofizice şi emoţionale apărute în viaţa lor, preadolescenţii exploratori „se privesc de multe ori în oglindă încercând să-şi modifice aspectul, modul de a se îmbrăca, şi îşi schimbă foarte uşor starea de spirit. Se interoghează în mod insistent despre ce anume vor face în viaţă, îşi explorează abilităţile, îşi perfecţionează şi dobândesc modalităţi pentru a le dezvolta" (Mastromarino, 2010, p. 279). Trecerea de la senzorial-perceptiv la reprezentări şi la o activitate intelectivă complexă (cum este cea de gândire) marchează un salt calitativ. Procesele de reprezentare le facilitează re-experimentarea experienţelor anterioare şi raportarea acestora la noile experienţe de viaţă prin stimularea funcţiilor complexe ale intelectului.

Părinţii trebuie să fie un punct de referinţă pentru preadolescent, iar preadolescentul trebuie să ştie că părinţii sunt dispuşi să fie alături de el în mod constructiv, să aibă grijă de el şi că nu se aşteaptă, în schimb, nici ca el să crească repede, dar nici să rămână mereu mic. De obicei, faza explorării este re-experimentată în jurul vârstei de 14 ani dacă se transmit următoarele permisiuni pentru „*a acţiona*":

1. „Poţi avea iniţiative, poţi explora şi experimenta."

2. „Nu trebuie să recurgi la unele trucuri pentru a obţine aprobare."

3. „Poţi face lucrurile în mod autonom şi poţi primi în acelaşi timp sprijin."

4. „Poţi să fii curios şi intuitiv."

Ambivalenţa pe care adolescentul o demonstrează faţă de reguli este specifică acestei vârste: pe de o parte, cere părinţilor şi celorlalţi o respectare strictă; pe de altă parte, nu respectă el însuşi aceleaşi reguli. Această situaţie cere părinţilor o implicare în procesul de însuşire a regulilor prin activarea unui comportament ferm şi, în acelaşi timp, înţelegător.

c. Permisiuni specifice fazei de separare

Experimentarea primilor paşi spre independenţă aduce marea provocare a identificării şi a separării de familia de origine. Aceasta este faza în care adolescenţii verifică dacă este bine sau nu pentru ei să gândească faptul că vor fi separaţi. În acest sens, Raffaele Mastromarino menţionează: „Este necesar ca preadolescenţii să înveţe să fie responsabili, să îşi satisfacă nevoile, să ţină cont de ceilalţi şi să fie conştienţi de realitatea în care trăiesc. În plus, ei trebuie să ştie ce anume aşteaptă alţii din partea lor" (2020, p. 280).

Critica, nesupunerea, încăpăţânarea, negativitatea, confuzia şi a face pe plac sunt modalităţi şi comportamente prin care adolescenţii de 14 ani reactivează stadiul de dezvoltare specific vârstei de 2 ani pentru a experimenta procesul de separare. Preocupaţi încontinuu de dorinţa de a-şi exprima propria independenţă, îşi exprimă nemulţumirea faţă de părinţi („Nu înţeleg nimic."; „Gândesc şi acţionează ca în secolul trecut."), petrec timpul în afara casei părinteşti (pentru a-i pune la încercare pe părinţi), fac alegeri cu adevărat libere (pentru a-şi arăta recunoştinţa şi a-i mulţumi pe părinţi) cu scopul de a elabora şi dezvolta un adevărat sens al independenţei şi al responsabilităţii personale. În aceste situaţii, de fapt, preadolescenţii au nevoie de a primi exact aceleaşi mesaje de care au nevoie copiii de 2 ani, permisiunile pentru „a gândi şi pentru „a simţi":

1. „Poţi experimenta şi examina atât lucrurile pe care le descoperi, cât şi capacităţile şi limitele tale."

2. „Sunt mulţumit că tu creşti."

3. „Îţi poţi exprima emoţiile."

4. „Nu mă tem de mânia ta."

5. „Poţi reflecta asupra a ceea ce simţi."

6. „Poţi să te separi de mine şi să gândeşti singur."

7. „Te poţi gândi la tine; nu este necesar ca tu să ai grijă de mine sau de alte persoane."

8. „Poţi avea încredere în senzaţiile tale şi poţi fi sigur de ceea ce ai nevoie, doreşti şi gândeşti."

În timp ce au în continuare nevoie să primească instruire, ghidare şi sprijin din partea familiei, este important ca adolescenţii să înveţe din experienţa proprie să-şi asume propriile responsabilităţi şi să suporte consecinţele faptelor lor, dacă înainte de a acţiona nu au reflectat bine. De exemplu, în cazul în care cheltuiesc mai mult decât îşi permit, este important ca ei să facă mici servicii pentru a plăti ceea ce au achiziţionat. Pe de altă parte, a-i apăra mereu în faţa micilor dificultăţi înseamnă a nu-i lăsa să-şi asume propriile responsabilităţi.

d. Permisiuni specifice fazei de socializare

Clarificarea identităţii şi a sexualităţii se află în centrul re-experimentării fazei de socializare. Gândurile, comportamentele şi sentimentele faţă de aceste două importante aspecte captează o mare parte din energia preadolescenţilor. Sunt vădit preocupaţi de ritmul de creştere şi de maturizarea sexuală şi îi afectează mai ales modelele de comportament impuse de familie sau propuse de societate, deseori contradictorii între ele. „Unii părinţi se bucură de libertatea sexuală a fiilor, transmiţând astfel mesaje care subliniază faptul că sexualitatea este parte esenţială a vieţii fiecărui individ şi că este pozitiv ca ea să fie exprimată. Alţii, în schimb, cred că ea trebuie considerată ca fiind ceva tabu sau ceva care trebuie ţinut ascuns" (Mastomarino, 2020, p. 283).

Evident este faptul că adolescenţii au nevoie să afle de la adulţi ce anume este pozitiv şi ce anume este negativ în ceea ce priveşte sexul, pentru ca să-l perceapă şi să-l integreze cu seninătate şi bucurie în structura lor de personalitate. În acest scop, Raffaele Mastromarino subliniază următoarele două aspecte de o mare importanţă pentru preadolescenţi:

1. Este important ca ei să distingă varietatea mângâierilor/atenţiilor fizice, fără să confunde dezmierdările cu stimulările sexuale, pentru ca să se poată bucura de contactul fizic şi să poată primi mângâierile în acelaşi mod în care le primesc copiii mici;

2. Este necesar ca ei să accepte sexualitatea ca pe ceva natural: îmbrăţişările, sărutările şi contactul fizic cu celălalt sunt legitime, dar impun în acelaşi timp atât o distincţie între intimitate şi sexualitate, cât şi o înţelegere a faptului că aceste două aspecte pot coexista şi pot fi epilogul unei relaţii importante, fără a fi confundate şi instrumentalizate.

Discuţiile cu preadolescenţii, provocările pe care aceştia le înfruntă, situaţiile de tăcere şi retragere pe care le trăiesc par să-i conducă la re-experimentarea vârstei de 3 ani. Încercând să facă lucrurile în felul lor caracteristic, încearcă să obţină un „divorţ amiabil" de proprii părinţi. De aceea, devin din nou importante următoarele permisiuni care susţin separarea copilului în stadiul de la 3 la 6 ani:

1. „Poţi creşte, deveni important şi poţi continua să ai nevoi."

2. „Nu trebuie să te îmbolnăveşti, să joci teatru sau să faci altceva pentru a obţine atenţie."

3. „Poţi să-ţi exprimi sentimentele în mod direct."

4. „Este bine să explorezi cine eşti şi să descoperi cum eşti făcut."

5. „Sunt mulţumit că tu ai o viziune a ta despre lume, că eşti aşa cum vrei tu să fii şi că îţi recunoşti drepturile."

6. „Poți avea fanteziile tale și să nu îți fie teamă că ele se vor adeveri."

Schimbările specifice dezvoltării fizice și sexuale au impact asupra imaginii de sine pe care adolescenții și-o construiesc. Odată cu începutul pubertății, ei percep un mod nou de a trăi în corp, iar această experiență îi împinge să se confrunte cu părintele de același sex și să se orienteze cu prioritate spre apartenența la un gen. Ei traversează, practic, o criză de identitate față de o naturală, dar articulată replăsmuire a imaginii de sine, care implică integrarea de competențe inedite, de reprezentări și de investiții afective.

Temele sau sarcinile de dezvoltare pe care preadolescenții trebuie să le rezolve sunt legate atât de creșterea fizică, de identitatea corporală și de definirea sexuală, dar și de capacitatea de a gestiona numeroase schimbări, chiar dacă nu au încă la dispoziție instrumente adecvate la nivel psihologic pentru a le înfrunta și elabora. Este relevant să subliniem, nota Raffaele Mastromarino, că „re-experimentarea stadiilor evolutive precedente, la un nivel mai elaborat, nu se întâmplă într-un mod precis și că permisiunile specifice fiecărei perioade sunt corespunzătoare stadiilor de maturizare individuală, și nu unor stricte perioade cronologice" (2020, p. 284).

3. Permisiuni pentru favorizarea marilor transformări

Abilitățile dobândite în perioadele de dezvoltare precedente sunt fundamentale pentru preadolescenți: îi ajută să ia inițiative și să înțeleagă de ce anume au nevoie; le oferă suportul necesar pentru a descoperi și a aborda în mod adecvat nevoile proprii și ale celorlalți, evaluând realitatea care îi înconjoară. Prin intermediul acestor abilități de bază, ei decid să acționeze pentru a satisface temele de dezvoltare specifice perioadei pe care o trăiesc.

Dat fiind că mulți preadolescenți prezintă semne de dezorientare și de dezorganizare exterioară și interioară, etapa marilor transformări prezintă un interes susținut deoarece simptomele de depresie încep să crească spre mijlocul acestui stadiu de dezvoltare. După unii autori, precum Emil și Florin Emil Verza, adolescenții apreciază prezența și afecțiunea din partea familiei și a grupului de prieteni, dar „manifestă tendințe pasionale și de dominare pe fondul unei cerințe exagerate și tiranice. Instabilitatea afectivă este mare și cu aspecte de iritabilitate, ceea ce determină comportamente mobile sub impulsul aventurii, al unor idei fanteziste, mai active la 10-12 ani" (Verza & Verza, 2017, p. 433).

Emanciparea emoțională este poate una dintre sarcinile de dezvoltare cele mai importante pentru familia cu preadolescenți. De aceea, Raffaele

Mastromarino susţine că „este fundamental pentru părinţi şi copii să regleze distanţa corectă dintre autonomie şi dependenţă sănătoasă" (2020, pp. 189-290). În acest sens, cu scopul de a contribui la stabilirea de limite clare între diferitele subsisteme ale familiei, o sarcină a părinţilor care au un copil cu o vârstă cuprinsă între 10 şi 14 ani este de a transmite următoarele permisiuni specifice acestei vârste:

1. „Poţi învăţa să alegi în mod liber ceea ce îţi place şi ceea ce nu îţi place, ştiind să reflectezi asupra consecinţelor faptelor tale."

2. „Poţi să reflectezi şi să te confrunţi asupra modurilor tale de gândire şi de acţionare."

3. „Sunt mulţumit că tu ai o viziune a ta despre lume."

4. „Este timpul ca tu să descoperi şi să-ţi construieşti principiile tale morale, etice şi religioase."

5. „Poţi să fii în dezacord cu mine şi să exprimi păreri diferite de ale mele."

6. „Poţi să fii direct şi să nu-i manipulezi pe ceilalţi pentru a obţine aprobare şi pentru a ajunge la ceea ce doreşti."

7. „Poţi întâlni şi poţi face parte din diferite grupuri şi să rămâi cu ideile tale proprii, alegând să faci ceea ce vrei, respectând unicitatea ta şi diversitatea celorlalţi."

Aceste permisiuni oferă preadolescenţilor şansa de a dobândi abilităţile care să-i ajute să ia iniţiative, să ştie de ce anume au nevoie, să descopere şi să abordeze în mod adecvat nevoile celorlalţi. Chiar prin intermediul acestor abilităţi de bază, de fapt, ei alimentează energetic visul unui nou început - a ajunge la propriul mod de a fi, de a gândi, de a simţi şi de a trăi -, continuând să acţioneze pentru a împlini sarcinile, a satisface nevoile şi a alimenta dorinţele, considerând că există şi ceilalţi care au sarcini, nevoi şi dorinţe.

E posibil ca mulţi preadolescenţi să nu mai fi avut din copilăria mică vreun gând independent şi aproape să fi uitat cum e să gândească şi ce înseamnă a gândi (Berne, 2006, pp. 171-172). Însă oricare dintre permisiunile enumerate, acordată la momentul potrivit, îi poate ajuta să depăşească situaţia cu bine.

Dat fiind caracterul de noutate al creşterii biofizice şi al schimbărilor hormonale, preadolescenţa se caracterizează, într-adevăr, prin „impredictibilitate", cu „treceri de la o stare emoţională la alta, mişcări comportamentale bruşte şi surprinzătoare" (Golu, 2015, p. 166).

Toate aceste schimbări, tensiuni şi căutări nu au alte obiective, subliniază Pierre Galimard (2021, p. 115), decât „separarea", „adaptarea la o persoană" şi „autonomia progresivă a preadolescentului". Şi oare nu sunt

chiar acestea - separarea, adaptarea şi autonomia - elementele necesare, fundamentale, pentru orientarea şi sprijinirea adolescenţilor spre dobândirea unui nou echilibru?

Bibliografie

Berne, E. (2006). *Ce spui după Bună ziua?: Psihologia destinului uman*. Editura Trei.

Galimard, P. (2021). *Psihologia adolescentului*. Editura Meteor Publishing.

Golu, F. (2015). *Manual de psihologia dezvoltării. O abordare psihodinamică*. Editura Polirom.

Harris, T. (2017). *Eu sunt OK – tu eşti OK*. Editura Trei.

Mastromarino, R. (2020). *Părinții și copiii cresc împreună. Un itinerar pentru părinți în diferitele faze educative ale creșterii copiilor*. Editura Sapientia.

Nottelmann, E. Inoff-Germain, G. Susman, & E. Chrousos. (1990). Hormones and behavior at puberty. In J. Bancroft & J. Reinsch (Eds.), *Adolescence and puberty* (pp. 88-123). Oxford University Press. https://pdfroom.com/books/adolescence-and-puberty-j-bancroft-j-reinisch-oxford-1990-ww/Xn2GJo0ygxV.

Rodriguez-Tomé, H. (2006). *Adolescenţă*. în Larousse. *Marele dicţionar al Psihologiei*. Editura Trei.

Udry, R. (1990). Hormonal and social determinants of adolescent sexual initiation. In J. Bancroft & J. Reinsch (Eds.), *Adolescence and puberty* (pp. 70-87). Oxford University Press. https://pdfroom.com/books/adolescence-and-puberty-j-bancroft-j-reinisch-oxford-1990-ww/Xn2GJo0ygxV

Verza, E., &Verza, F. E. (2017). *Psihologia copilului*. Editura Trei.